

FANTASMES DEL TSUNAMI

VIDA I MORT DESPRÉS DEL DESASTRE

RICHARD LLOYD PARRY

TRADUCCIÓ DE L'ANGLÈS D'ANNA LLISTERRI

La Segona **Perifèria**

PRÒLEG: VAPOR SÒLID

L'11 de març de 2011 era un divendres fred i assolellat, i el dia que vaig veure el meu fill per primera vegada. Jo estava en una clínica del centre de Tòquio, amb la vista clavada en les imatges d'una pantalleta. Al meu costat, la F estava estirada a la llitera, destapada. Tenia la panxa ovalada empastifada de gel transparent i el doctor hi feia pressió amb una vareta de plàstic brillant. A mesura que movia la vareta, les imatges de la pantalla canviaven i saltaven.

Ja sabíem el que calia buscar, però igualment era extraordinari veure tantes coses d'aquella petita criatura: la típica silueta del cap gros; el cor, amb les cambres parpellejant; el cervell, l'espina, cadascun dels dits, i molt de moviment, de braços que nedaven, cames que saltaven i cap que assentia. L'angle de visió es va alterar i de seguida va revelar una cara ben formada, sobrenatural, que va fer un badall encisador i d'allò més humà. La nostra segona criatura (el nostre fill, tot i que llavors encara no ho sabíem) encara era allà dins, pacientment viu.

A fora de la clínica feia un dia fred i lluminós, amb ratxes de vent, i l'ampla avinguda s'omplia de gent que aprofitava el migdia per anar a comprar, i de treballadors que sortien de les oficines per dinar. Vam empènyer el cotxet amb la nostra filla fins a una cafeteria i li vam ensenyar les fotografies borroses del seu futur germanet o germaneta, impreses des de la pantalla de l'escàner.

Al cap de dues hores, estava assegut al meu escriptori d'un desè pis. Què feia exactament en el moment que va començar? Escrivia un correu electrònic? Llegia el diari? Mirava per la finestra? Tot el que recordo de les hores prèvies són aquells moments davant la pantalleta, que ja havien convertit el dia en inoblidable, i la sensació de mirar el rostre del meu fill, en un punt intermedi entre la concepció i el naixement.

Feia setze anys que vivia al Japó i sabia, o creia que sabia, moltes coses sobre els terratrèmols. El cert era que n'havia experimentat prou: des del 1995, quan em vaig instal·lar a Tòquio, s'havien sentit 17.257 tremolors només a la capital. N'hi havia hagut una colla feia dos dies. Jo havia aguantat els tremolors, havia anat seguint les mesures de magnitud i intensitat i n'havia informat a internet amb una seguretat que ara em fa vergonya.

@dicklp

Dc. 09 març 2011 11:51:51

Terratrèmol!

Dc. 09 març 2011 11:53:14

Epicentre: prefectura de Miyagi. Avís de tsunami a la costa nord del Pacífic. A Tòquio ens ha sacsejat, però no remenat.

Dc. 09 març 2011 12:01:04

Més tremolors...

Dc. 09 març 2011 12:16:56

©LiverpolitanNYC Aquí estem tots bé, gràcies. S'ha gronxat molt, però no mossega.

Dc. 09 març 2011 16:09:39

Úlimes notícies sobre els horribles terratrèmols del Japó: informen d'un tsunami de 10 cm a la prefectura d'Iwate. Gairebé la profunditat de l'aigua de rentar els plats.

L'endemà hi havia hagut un altre sisme fort en la mateixa zona de l'oceà Pacífic, al nord-est del Japó. Aquest es va notar fins i tot a Tòquio, però ni tan sols a prop de l'epicentre no va causar ferits ni danys significatius. «El terratrèmol de dijous al matí ha incrementat el nombre de terratrèmols experimentats al Japó des de dimecres a més de trenta», va informar l'agència de notícies Kyodo; molts van ser tremolors forts, no mers estremiments subterranis que només es detecten amb instruments científics. Els sismòlegs van alertar de la possibilitat d'una «rèplica forta» més o menys durant la setmana següent, si bé s'esperava que l'«activitat de l'escorça terrestre» anés minvant.

El seguit de terratrèmols propers s'anomenen eixams, i poden ser precursors de tremolors més grans o fins i tot d'erupcions volcàniques. Però si bé molts desastres sísmics estan precedits per aquesta mena de presagis, no sempre passa a la inversa, de manera que la majoria d'eixams passen brunzint sense cap escalada de destrucció. Jo havia informat sobre aquest fenomen feia uns anys, quan un eixam de terratrèmols havia apuntat a una possible erupció del mont Fuji. Aleshores no havia passat res de tot això: el seguit de terratrèmols

menors continuaven anant i venint, i no hi havia cap motiu per estar especialment atents o alarmats aquella setmana.

Tampoc era que aquell dia passés gaire cosa més al Japó, certament res que pogués despertar l'interès internacional. El primer ministre resistia les peticions de dimissió, no gaire insistents, arran d'un escàndol de finançament polític. S'esperava que el governador de Tòquio anunciés si es presentava a la reelecció. «L'aeroport d'Ibaraki celebra el primer aniversari», comentava un dels titulars de l'agència de notícies. «Productor d'aperitius s'estrena a la Borsa del Tòquio», informava un altre. Llavors, a les 14:48, va arribar un butlletí urgent d'una sola línia: «ÚLTIMA HORA: Un fort terratrèmol sacseja el Japó».

Jo l'havia notat feia aproximadament un minut. Havia començat de manera prou coneguda i benigna, amb vibracions suaus però inconfusibles transmeses cap amunt des del terra de l'oficina, seguides d'una oscil·lació lateral. El moviment va anar acompanyat d'un so característic: el dring com de vidre de les persianes quan les puntes de vinil topen les unes contra les altres. Havia passat el mateix feia dos dies i només havia durat uns moments. Per això, fins i tot quan els vidres de les finestres es van posar a picar, em vaig quedar a la cadira.

@dicklp

Dv. 11 març 2011 14:47:52

Un altre terratrèmol a Tòquio...

Dv. 11 març 2011 14:47:59

És dels forts...

Dv 11 març 2011 14:48:51
el més fort que he vist en 16 anys...

Quan els calaixos dels arxivadors es van obrir tots sols, la sang freda, igual que la mecanografia, em va començar a fallar. Des de la finestra del desè pis veia una torre de telecomunicacions de ratlles blanques i vermelles al terrat d'un edifici, a uns cent metres de distància. Em vaig dir a mi mateix: «Quan la torre de comunicacions es posi a tremolar, em moc». Mentre aquest pensament se'm formava al cap, em vaig fixar que una estructura molt més propera, una ala de l'edifici on em trobava, estava visiblement flexionada. A correcuita em vaig arrupir en l'espai estret de sota l'escriptori.

Després vaig llegir que les vibracions havien durat sis minuts. Mentre es produïen, però, el temps va passar d'una manera poc habitual. El dring de les persianes, el brunzit del vidre i el profund moviment de balanceig van generar una atmosfera irreal, com de somni; quan vaig sortir del meu refugi, no tenia gaire idea de quant de temps havia passat. No era el tremolor en si, el que feia por, sinó que cada vegada era més fort, sense que hi hagués manera de saber quan s'acabaria. Ara els llibres queien dels prestatges. Ara una pissarra blanca es despenjava d'una paret. L'edifici, una estructura de dotze pisos sense res d'especial que no havia semblat mai particularment nova ni vella, deixava anar uns gemecs greus des de molt endins de les entranyes. Era la mena de so que se sent poques vegades, un soroll que feia venir mal al cor i que suggeria un dolor profund i mortal, com el so final d'un monstre agonitzant. Va durar prou per fer-me una imatge del que passaria tot seguit mentre el terratrèmol s'intensificava:

les prestatgeries i els armaris es tombarien, els vidres explotarien, el sostre s'esfondraria damunt del terra, el terra mateix cediria i tindria la sensació tant de caure com de ser esclafat.

En un moment difícil de definir, els tremolors van començar a afluixar. Els laments de l'edifici van anar minvant fins a un murmurí. El cor em batejava més a poc a poc. Vaig descobrir que el sentit de l'equilibri m'havia quedat lleugerament afectat, i com un passatger acabat de baixar d'una barca, em costava saber si el moviment s'havia acabat del tot. Al cap de cinc minuts, els cordills que penjaven de les persianes encara oscil·laven una mica.

Pel sistema de megafonia de l'edifici, un avís de la Sala de Resposta als Desastres (tots els edificis grans de Tòquio en tenen una) ens va assegurar que l'estructura era segura i que es recomanava quedar-se a dins.

@dicklp

Dv. 11 març 14:59:44

Estic bé. Terratrèmol esfereïdor. Rèpliques. Incendis per la badia de Tòquio.

Al Japó no hi ha excuses per no estar preparats per als terratrèmols, i a la meua petita oficina havíem pres les precaucions recomanades. No hi havia quadres amb marcs pesants, i les prestatgeries i els armaris estaven collats a les parets. A banda d'uns quants llibres caiguts i del moviment general de tot el que hi havia, la sala estava prou endreçada. Tampoc el televisor, l'objecte més pesat que es podia tombar, no s'havia desplaçat. El meu company de feina japonès el va engegar. Hi havia la mateixa imatge a tots els canals: el mapa del Japó, amb la

costa del Pacífic marcada amb franges de colors, on el vermell indicava perill imminent de tsunami. L'epicentre, assenyalat amb una creu, era a dalt a la dreta, just al nord-est de l'illa principal de Honshu. Era la mateixa zona on feia uns dies hi havia hagut eixams, la regió del Japó coneguda com a Tohoku.

Jo marcava i tornava a marcar el número de la F, sense èxit. El problema no era que les infraestructures haguessin sofert danys, sinó que tothom a l'est del Japó feia servir el mòbil alhora. Vaig poder parlar pel fix amb la dona que tenia cura de la nostra filla de dinou mesos: totes dues estaven una mica sacsejades però bé, encara refugiades a sota la taula del menjador. La F, quan finalment vaig contactar amb ella, era al seu despatx, escombrant els vidres d'un quadre que havia caigut. La conversa va estar puntuada per pauses a mesura que cadascun dels dos, en districtes diferents de la ciutat, experimentava per separat les rèpliques que havien començat uns minuts després del terratrèmol mare.

Com que els ascensors estaven aturats, vaig baixar deu pisos d'escales per fer un cop d'ull al barri de botigues i oficines del voltant de l'edifici. Gairebé no hi havia danys visibles. La barra ratllada d'una barberia com les d'abans penjava en angle cap enfora. Vaig veure una esquerdada al vidre d'una finestra, i una paret de morter s'havia esberlat i foradat. Els carrers eren plens d'oficinistes evacuats, molts dels quals portaven el casc de plàstic blanc que les empreses japoneses proporcionen precisament per a aquestes ocasions. Per sobre de la concentració d'edificis de la ciutat, a l'est es veia una línia llunyana de fum negre, d'una refinaria de petroli on s'havia calat foc. Més endavant alguns relats van transmetre la impressió que el terratrèmol havia estat un moment d'histèria a Tòquio,

amb una gran quantitat de gent amb la sensació d'haver estat a frec de la mort. Eren exageracions. L'enginyeria moderna i una normativa de construcció estricta, desenvolupada durant segles de destrucció sísmica, havien passat la prova. L'accés d'alarma passatger va anar seguit d'hores de trasbalsos, molèsties i avorriment. Però l'emoció predominant era la resignació perplexa, no pas el pànic.

L'home d'una botiga de ceràmica tradicional, on un gerro es venia per uns cinc mil euros, no va perdre ni un sol plat. Vam parlar amb un grup de senyores grans vestides amb quimono que presenciaven una obra al teatre de kabuki que hi havia allà a prop, just quan hi va haver el terratrèmol. «Acabaven de començar el darrer acte, i la gent s'ha posat a cridar», va dir una d'elles. «Però els actors han seguit, no han vacil·lat ni un moment. He pensat que aviat es calmaria, però ha continuat i continuat, i tothom s'ha aixecat i s'ha abraonat contra la porta.» Les estrelles de l'obra, els famosos actors de kabuki Kikugoro Onoe i Kichiemon Nakamura, van fer una profunda reverència al públic mentre fugia, tot demanant perdó per la interrupció.

Dv. 11 març 16:26:4

Centre de Tòquio tranquil i sense danys. Passejant mitja hora per Ginza he vist una finestra esquerdada i unes quantes parets.

Dv. 11 març 16:28:56

Sembla que només hi ha hagut un incendi en una refineria a la prefectura de Chiba.

Dv. 11 març 16:40:31

Onze centrals nuclears apagades al Japó. No s'ha informat de problemes després dels terratrèmols.

Dv. 11 març 17:47:25

He perdut el compte de les rèpliques. 15 o més. L'última era d'un epicentre diferent del 1r sisme gros, segons Jpn TV.

Dv. 11 març 18:20:10

Si algú té problemes per comunicar-se a Tòquio: feu servir Skype. Sembla que a Tòquio internet va bé.

Quan vam tornar a l'oficina, vam posar la televisió un altre cop. Les cadenes japoneses, amb recursos de sobres, ja estaven mobilitzant avions, helicòpters i personal. Els canals estrangers també havien canviat la programació habitual per cobrir els fets, amb l'excitació vagament dissimulada que les notícies de desastres provoquen en els productors d'informatius per cable. Vaig començar a pujar articles al web del meu diari, mirant de treure l'entrellat del patracol d'informació que arribava en forma d'imatges, sons i textos, per cable, per satèl·lit, per internet, fax i telèfon. Però els fets encara eren frustrantment vagues. Un terratrèmol havia vingut i se n'havia anat, i la resposta humana havia estat prou òbvia: es va crear una unitat de desastres al gabinet del primer ministre, es van tancar aeroports, ferrocarrils i autopistes. Però, al capdavall, quins danys s'havien produït fins llavors? Hi havia informes desiguals sobre incendis, com el de la refineria de petroli. Durant les primeres hores, però, els sismòlegs no

eren capaços de posar-se d'acord sobre la magnitud del terratrèmol, i de la costa de Tohoku només n'arribava silenci.

Les xifres de morts i ferits eren especialment difícils de confirmar. A dos quarts de set del vespre, els informatius de la televisió esmentaven vint-i-tres morts. A les deu de la nit la xifra havia pujat a seixanta-un, i després de la mitjanit les agències de notícies encara parlaven de seixanta-quatre morts. Era evident que els nombres creixerien a mesura que es recuperessin les comunicacions. Com també era evident que, en una situació com aquella, la tendència portava a un pessimisme irracional i a abraçar la pitjor possibilitat imaginable, de manera que, al final, tot plegat no seria tan dolent com això.

@dicklp

Dv. 11 març 17:58:43

No hi ha notícies de morts a Tòquio fins ara. La meva intuïció és que n'hi haurà dotzenes, potser uns pocs centenars, al NE del Japó, però res més. No una gran quantitat de morts.

Hi ha diverses filmacions aèries de l'arribada del tsunami, però la que se'm repeteix una vegada i una altra a la ment es va filmar sobre la població de Natori, al sud de la ciutat de Sendai. Comença a terra i no al mar, amb una vista dels arrossars del color gris marronós propi de l'hivern. Alguna cosa es mou en el paisatge, com si fos viva, un animal amb un morro marró que avança a salts sobre la terra. El cap és una bromera de brossa estellada; té cotxes sencers surant da-

munt l'esquena. Quan es mou, sembla tot fum i vapor; el seu cos no recorda l'aigua ni el fang, sinó més aviat una mena de vapor sòlid. I després es pot veure una embarcació grossa arrossegada terra endins, a centenars de metres del mar, i, de manera increïble, cases estructuralment intactes amb la seva coberta de teules blaves, girant pels camps inundats amb flames taronges ballant a les teulades. La bèstia converteix una carretera en un riu, després se l'empassa sencera, i descarrega la seva ràbia sobre més camps i carreteres en direcció a un poble i una autovia plena de cotxes. Davant seu un conductor accelera, maldant per fugir... abans que el cotxe i els seus ocupants siguin engolits per l'onada.

És el terratrèmol més gran que ha colpit el Japó des que se'n té constància, i el quart més fort en la història de la sismologia. Va desplaçar la Terra setze centímetres del seu eix; va apropar el Japó gairebé quatre metres a Amèrica. Al tsunami posterior, van morir més de divuit mil persones. En el punt àlgid, l'aigua va superar els trenta-sis metres d'altura. Mig milió de persones van haver de fugir de casa seva. Tres reactors de la central nuclear de Fukushima Dai-ichi van fallar i van provocar una fugida radioactiva a la zona, el pitjor accident nuclear al món des de Txernòbil. El terratrèmol i el tsunami van suposar més de 210.000 milions de dòlars en danys, cosa que els va convertir en el desastre natural més costós del món.

Va ser la crisi més greu del Japó des de la Segona Guerra Mundial. Va posar fi a la carrera d'un primer ministre i va contribuir a la caiguda d'un altre. Els danys causats pel tsunami van afectar la producció d'algunes de les empreses més grans del món. El desastre nuclear va provocar apagades

elèctriques que van durar setmanes i van afectar milions de persones. Una conseqüència va ser la decisió d'apagar la resta de reactors nuclears del Japó, tots cinquanta. Centenars de milers de persones van sortir al carrer per manifestar-se contra l'energia nuclear. A causa del que va passar a Fukushima, els governs d'Alemanya, Itàlia i Suïssa van abandonar completament l'energia nuclear.

La terra del voltant de la central nuclear estarà contaminada durant dècades. Els pobles i les ciutats destruïts pel tsunami potser no es reconstruiran mai. El dolor i l'angoixa van proliferar de maneres que encara són difícils de mesurar, entre persones molt allunyades de la destrucció mateixa. Pagesos que de sobte es van trobar sense poder vendre les collites es van suïcidar. Treballadors d'empreses elèctriques que no tenien la culpa de res eren objecte d'insults i discriminacions. Va arrelar un temor generalitzat, la por d'un verí invisible que s'escampava per l'aire, per l'aigua... fins i tot, es deia, per la llet materna. Entre els expatriats, aquest temor es va expressar directament com a pànic. Famílies, empreses, ambaixades van abandonar fins i tot Tòquio, a 225 quilòmetres de distància.

Pocs d'aquells fets eren clars aquell vespre, quan seia al meu despatx del desè pis. Però van començar a fer-se evidents l'endemà al matí. Llavors, jo sortia de Tòquio amb cotxe en direcció a la costa destrossada. Passaria setmanes a Tohoku, viatjant amunt i avall per la franja de terra, de cinc quilòmetres d'amplada en alguns punts, que havia estat engolida per l'aigua. Vaig visitar un hospital on a la nit il·luminaven les sales amb espelmes; a cent metres, per contribuir a l'ambient apocalíptic, un incendi en uns dipòsits industrials de petroli

enviava columnes de flames ben amunt. Vaig veure pobles que primer s'havien inundat i després s'havien cremat; cotxes aixecats i deixats anar damunt la teulada d'edificis ben alts; vaixells de ferro construïts per navegar en alta mar dipositats en carrers de ciutats.

Vaig entrar amb cautela a la fantasmal zona d'exclusió de la central nuclear, on les vaques es morien de set als prats i els pobles abandonats estaven habitats per bandades de gossos domèstics que s'anaven tornant salvatges; amb vestit protector, màscara, guants i caputxa, vaig entrar a la central avariada. Vaig entrevistar supervivents, gent evacuada, polítics i experts en energia nuclear, i vaig informar cada dia de la vergonyosa ineficàcia de les autoritats japoneses. Vaig escriure dotzenes d'articles de diari i centenars de tuits en plena eferescència, i em van entrevistar a la ràdio i la televisió. I, malgrat tot, l'experiència semblava un somni desordenat.

Amb el temps, les persones que treballen en zones de guerra i desastres adquireixen la capacitat de distanciar-se'n. És una necessitat professional: cap metge, voluntari o periodista pot fer la seva feina si l'espectacle de la mort i el sofriment l'aclapara. El truc és conservar la compassió sense prendre's cada tragèdia individual com una cosa pròpia, i jo havia dominat aquesta tècnica. Coneixia les dades del que havia passat i sabia que eren horroroses. Però en el meu jo essencial no estava horroritzat.

«De cop i volta [...] una cosa que només ens hauríem pogut imaginar ens va caure a sobre, i igualment només la podíem imaginar», va escriure Philip Gourevitch. «Això és el que més em fascina de l'existència: la necessitat peculiar d'imaginar el que, de fet, és real.» Els esdeveniments que van confor-

mar el desastre eren tan diversos, i tenien unes implicacions tan vastes, que no vaig tenir mai la sensació de fer justícia a aquella història. Era com un paquet enorme de forma incòmoda, sense angles ni agafadors: per molt que ho intentés de diverses maneres, era impossible aixecar-lo de terra. Durant les setmanes posteriors, em vaig meravellar i vaig sentir llàstima i tristesa. Però la major part del temps vaig experimentar un distanciament entumit i la sensació empipadora que el més important se m'havia escapat del tot.

Va ser força més tard, l'estiu després del tsunami, que vaig sentir a parlar d'una petita comunitat de la costa que havia patit una tragèdia excepcional. Es deia Okawa, i es trobava en un racó oblidat del Japó, sota de muntanyes i entre arrossars, a prop de la desembocadura d'un gran riu. Vaig viatjar a aquell indret desconegut i hi vaig passar dies i setmanes. Durant els anys següents vaig trobar una pila de supervivents i d'històries del tsunami, però Okawa va ser el lloc on vaig tornar una vegada i una altra. I va ser allà, a l'escola, que finalment vaig arribar a ser capaç d'imaginar.